

Vilseledande att leta den typiska väljaren

Svenska Dagbladet den 8 november 2020

Inför de amerikanska valen 2020 siade olika opinionsinstitut om en anseelig blå våg och att Joe Biden ganska enkelt skulle vinna Vita huset. I stället förvandlades valet till en jämn kapplöpning med en hårfin vinst på mållinjen.

Vi har under senare år alla vant oss vid nervösa valvakor, inte minst här i Sverige. Varje val följs ögonblickligen av försök att analysera vilka väljarna är som röstade på ett visst sätt. Ett återkommande misstag som då görs, även av kända experter och forskare, är att rösternas relativa och absoluta betydelse förväxlas. Av någon anledning är vi främst intresserade av vem som röstar på ett visst sätt. När det gäller att förklara meningsfulla utfall misslyckas dock som regel alla beskrivningar som bygger på den "typiska väljaren".

Faktum är att även om en avsevärd andel av väljarna med vissa egenskaper röstar på en kandidat så betyder detta ofta inte särskilt mycket för det totala antalet röster. Många framhöll till exempel att majoriteten av de unga väljarna röstade på Clinton i valet 2016. Det stämmer att 58 procent av väljarna som var yngre än 30 år röstade på Clinton. Men det framhålls sällan att endast 13 procent av antalet totala väljare var under 30 år. I samma val röstade majoriteten av högskoleutbildade blått, men nästan 40 procent av dem gjorde det inte.

Efter folkomröstningen om Storbritanniens EU-medlemskap har avsevärd energi på liknande sätt lagts ner på att förklara vem den typiska brexitväljaren är. Det har gjorts med hjälp av individuella och geografiska faktorer som ålder, utbildning, yrke, att bo på platser med större exponering för handelschocker och med stor ekonomisk utsatthet.

Den förenklade beskrivningen av en brexitväljare har givits epitet som "gammal, utbildad, arbetslös, landsbygd". Tillsammans med en kollega visade jag i en studie att mer än hälften av skillnaden i omröstningen, mellan valkretsar där majoriteten ville lämna respektive stanna kvar i EU, beror på värde- och kulturrelaterade faktorer.

Även om Trump erhåller stort stöd av "medelålders vita män i basebollkeps", innebär det inte att denna grupp utgjorde en majoritet av väljarna som röstade på honom. Här finns en tydlig parallell till svenska förhållanden. Om Sverigedemokraterna fick stöd från alla arbetslösa väljare på landsbygden förklarar det fortfarande bara en bråkdel av de 20 procent som partiet enligt aktuella opinionsundersökningar har.

Fixeringen vid att ringa in den representativa väljaren får oss alla att missa målet. Människor röstar alltmer av kulturella skäl. De är till och med villiga att stå ut med ekonomisk turbulens för att bevara sin identitet. De föraktar de idéer som de upplever att en elit söker påtvinga dem.

Missnöje som bottnar i kulturella föreställningar är viktigare än vi tror. Att avvisa dessa som den kränkte vite mannens ilska är en felaktig och farlig analys som ytterst riskerar att vidare spåda på samhällspolariseringen.

Özge Öner